

**ОДГОВОРИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА
УПИТНИК СПЕЦИЈАЛНОГ ИЗВЕСТИОЦА
УН ЗА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ –
„ПРАВО НА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ“**

**МИНИСТАРСТВО ЗА ЛЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ
ДИЈАЛОГ**

Датум слања: 28.07. 2022. године

Садржај

Увод.....	2
Одговори Републике Србије на Упитник специјалног известиоца на адекватно становање	3
Responses of Republic of Serbia to the Questionnaire of the of the Special Rapporteur on the Rights to an adequate standard of living.....	Error! Bookmark not defined.2
Упитник.....	19

Увод

Посредством Сталне мисије Републике Србије при УН и другим међународним организацијама у Женеви, достављени су писмо и упитник *Специјалног известиоца за адекватно становање као компоненте права на адекватне стандарде живљења, као и за право на недискриминацију у том контексту*, којим се у складу са резолуцијом СЛП 43/14, траже прилози држава за припрему тематског извештаја који ће бити представљен на 52. заседању Савета УН за људска права. Извештај ће се фокусирати на тему адекватног становања и климатских промена и подсећа да су државе чланице УН-а поставиле циљеве одрживог развоја, укључујући Циљ 11 — „Учинити градове и људска насеља инклузивним – сигурним, отпорним и одрживим“.

Прилог је сачињен на бази информација достављених од стране Министарства заштите животне средине, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Комесаријата за избеглице и миграције и градске управе Града Београда.

Одговори Републике Србије на Упитник специјалног известиоца за адекватно становање - Право на адекватно становање и климатске промене

УТИЦАЈ КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА НА ПРАВО НА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ

У стварном животу

1. Који су главни ефекти климатске кризе у вашој земљи на уживање права на адекватно становање? Наведите да ли је било климатских утицаја на сигурност поседа, доступност, приуштивост, приступачност, настањивост, локацију и културу адекватног становања, укључујући расељавање у вези са везано климатском кризом.

Главни ефекти климатске кризе у Републици Србији су загађење ваздуха, промена (повећане или смањене) сезонске температуре, појава суша и поплава, појава града, ширење инвазивних врста, појава клизишта. У контексту сигурности поседа и становања поплаве и клизишта су угрожавала сигурност, доступност као и приступачност.

Најдрастичнији пример је поплава у Обреновцу, средином 2014. године, која је проузроковала евакуацију становништва и накнадно санацију терена и објеката.

2. Постоје ли разлике како климатска криза утиче на право на адекватно становање у урбаним и руралним срединама? Ако постоји, да ли постоји међусобна веза између њих?

Постоји разлика утицаја климатске кризе на становање у урбаним и у руралним срединама. Велика концентрација издувних гасова, бетона, стакла, асфалта живот у граду чини понекад неподношљивим.

Разлика утицаја климатских промена на град и руралну средину се уочава приликом непогода, када руралне средине највише трпе последице, што због недостатка инфраструктуре, материјалних средстава и снабдевености адекватном опремом за одбрану од непогода. Примери непогода, у контексту становања и приступачности у руралним подручјима, су обилне снежне падавине и клизишта услед поплава. На економске прилике утиче појава и последице града, у подручјима која се баве пољопривредом и воћарством, а поред наведеног, евидентна је и појава инвазивних врста која утиче на годишњи принос у тим подручјима.

3. Да ли постоје групе које су изразито погођене у уживању свог права на адекватно становање као резултат климатске кризе? Молимо опишите на који начин.

Најосетљивије групе на које утичу климатске промене су групе које директно зависе од временских и климатских услова, јер им је то основни извор средстава за живот као и припадници ромске националне мањине које живе у ромским насељима.

Становништво које се бави пољопривредом, воћарством, повртарством, производњом и продајом годишњих приноса коју су у директној вези са климатским условима.

Такође, постоји значајна разлика у условима становања између ромске и опште популације. Ромска насеља су просторно грађена и ванградска (селе и приградска)

целине претежно настањене припадницима ромске националне мањине, често виђена и као места просторне и друштвене сегрегације Рома и Ромкиња. Истраживања су показала да готово сво становништво које живи у ромским насељима користи основне, побољшане изворе воде за пиће (98%), а 86% користи основне санитарне услуге¹. Удео становништва из ромских насеља које користи воду за пиће из водовода која је доведена до стана или куће износи 78 одсто. Ипак, велики број ромских домаћинстава у подстандардним ромским насељима нема приступ електричној енергији (32 одсто подстандардних ромских насеља није прикључено на мрежу електричне енергије, а на водоводну мрежу није прикључено 38 одсто). Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва у сарадњи са УН Тимом за људска права, у периоду март–септембар 2020. године, спровео је „Мапирање подстандардних ромских насеља према ризицима и приступу правима у доба COVID-19 пандемије”. Мапирањем је обухваћено укупно 702 подстандардна ромска насеља која се налазе на територији 94 ЈЛС, у којима живи 167.975 људи. Прикупљени подаци обухватају приступ чистој води и канализацији, здравствене ризике у датом епидемиолошком контексту, обављање делатности са повећаним здравственим ризицима, као и приступ струји и одрживим изворима прихода. Подаци су добијени од успостављених институционалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња на нивоу јединица локалне самоуправе и од представника организација цивилног друштва.

4. Како се осигурава право на адекватно становање за особе које су интерно или међународно расељене због климатске кризе? Како и под којим условима је обезбеђено њихово право на добровољни повратак?

Првенствено групе које зависе од временских услова, као што су пољопривредници и сродне групе су изразито погођене климатском кризом.

Комесаријату за избеглице и миграције, као органу надлежном за прихват и подршку у интеграцији лицима којима је одобрена заштита, до сада није упућено ни једно лице које је затражило заштиту или коме је одобрена заштита по овом основу. У складу са принципом недискриминације којим се Комесаријат руководи у свом раду, у случају да заштиту затражи, или је добије лице по овом основу, сва подршка би била обезбеђена на исти начин, у истом обиму и под истим условима као и за остала лица у статусу тражиоца азила или лица коме је одобрен азил. Исто се односи и на лица у процесу добровољног повратка. Сва међународно расељена лица која се налазе у Републици Србији, као и мигранти у ирегуларном положају, могу бити укључена у програм асистираниг доброволног повратка уколико у земљи порекла постоје основни услови за живот.

5. Када су стамбени објекти оштећени или изгубљени због климатских догађаја, какав је утицај то имало на животе, здравље и средства за живот погођеног становништва? Услед губитка имовине као последице климатских непогода, погођене групе људи добијају материјалну и финансијску помоћ за обнову стамбених јединица као и покућства за домаћинство. Такође, приступа се санитарно епидемиолошкој санацији терена како би се избегло ширење заразних болести. Комисије које образују јединице локалне самоуправе обилазе терет какоби пописале и касније процениле штету и одредиле степен

¹ Извештај „Положај осетљивих група у процесу приступања Републике Србије Европској унији Преглед стања: Положај Рома и Ромкиња”, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе републике Србије, 2021.

угрожености становништва ради указивања и доделе адекватних средстава за успостављање оптималних услова живота.

6. Како су људи могли да добију обештећење и надокнаду за штету или губитак свог стамбеног простора као резултат климатске кризе и екстремних временских прилика? Које су главне препреке приступу благовременом обештећењу и надоканди и која би могла бити ефикасна решења?

Половином маја 2014. године Република Србија је погођена поплавама изазваним вишедневним падавинама. Делимично или потпуно је поплављено 29 општина. Потопљен је велики број стамбених и привредних објеката, а преко 30.000 грађана је евакуисано из поплављених подручја. Влада Републике Србије је на основу тада важећег Закона о ванредним ситуацијама, прогласила ванредну ситуацију по основу наступања елементарне непогоде – поплаве. Ове поплаве су Србији проузроковале штету процењену на милијарду и 532 милиона евра. У поплавама је живот изгубила 51 особа, а од овог броја 24 особе су се утопиле.

Влада Републике формирала је *Канцеларију за управљање јавним улагањима*, као орган надлежан за управљање пројектима обнове и пружања помоћи након елементарних и других непогода. Канцеларија у току године врши верификацију процене штете од елементарних непогода коју су извршиле комисије, а које је образовала јединица локалне самоуправе и припрема предлоге мера Влади која доноси државне програме помоћи и обнове ради ублажавања последица. У надлежности Канцеларије је израда *Јединствене методологије за процену штете од елементарних и других непогода* у чему такође, учествује и Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде. Канцеларија управља пројектима обнове и пружања помоћи након елементарних и других непогода, а пре свега пројектима обнове више хиљада предшколских, школских, здравствених, као и установа социјалне заштите. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде заједно са Канцеларијом континуирано информисаће јединице локалне самоуправе о начинима и могућностима за добијање надокнаде за штету или губитак од елементарне непогоде. Све активности, како у процесу одлучивања тако и у процесу реализације, координирају се уз активно учешће локалних заједница.

Такође, кроз систем социјалне заштите санирају се последице оваквих догађаја. Тако је Скупштина града Београда на седници одржаној 23. децембра 2011. године, на основу Закона о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/11) и Статута града Београда донела је *Одлуку о правима и услугама социјалне заштите* према којој, у оквиру материјалне подршке, појединци и породице остварују право на једнократну и интервентну једнократну новчану помоћ. Наиме, *право на једнократну новчану помоћ* остварују појединци и породице које се налазе у стању тренутне изузетне тешке ситуације коју не могу самостално превазићи без делимичне или потпуне финансијске подршке друштвене заједнице за одређене намене. Одредба садржи децидно наведену намену „отклањања последица елементарних непогода“ (Члан 59). Рок за одлучивање о праву на једнократну помоћ је тридесет дана од дана покретања поступка (Члан 63).

Даље, право на *интервентну једнократну новчану помоћ* "могу да остваре појединац или породица којима је елементарном непогодом оштећен стан који користе по основу власништва или по основу закупа на неодређено време, без обзира на висину прихода појединца, односно породице, у износу од једне до три зараде" (Члан 65). Градски центар за социјални рад може у року од 24 сата (хитан поступак) од сазнања за случај појединца

или породице који су се нашли у стању изузетно тешке ситуације која је настала као последица елементарних непогода у којима је потпуно или знатно оштећен стан који користе по основу власништва или закупа, а по претходно прибављеној сагласности организационе јединице Градске управе надлежне за послове социјалне заштите, без спроведеног комплетног поступка, само на основу утврђеног идентитета оштећеног, да призна право на интервентну једнократну новчану помоћ. Иначе, рок за одлучивање о праву на интервентну једнократну новчану помоћ је тридесет дана од дана покретања поступка.

7. Молимо вас да наведете све кључне одлуке националних судова и трибунала које штите станаре и власнике кућа од утицаја климатске кризе или о њиховом праву на адекватан смештај или у вези са климом изазваним расељавањем? Опишите и њихов исход и утицај?

У мерама

8. Молимо објасните како енергетска ефикасност, зелено урбано планирање, политике и програми за ублажавање климатских промена и прилагођавање узимају у обзир право на адекватно становање. Које мере су предузете како би се осигурало да они немају никакав (ненамеран) дискриминаторски утицај на одређене групе становништва?

Зелено урбано планирање има за циљ свеобухватно побољшање климатских услова, очување биодиверзитета, заштиту предела и врста, повећање зелене инфраструктуре и одрживо управљање и планирање, за све групе становања и људи у граду и руралним срединама. *Акциони план адаптације на климатске промене са проценом рањивости града Београда* садржи мере за побољшање зелене инфраструктуре, повећање енергетске ефикасности, унапређење система за упозоравање од климатских криза (поплава, суша, клизишта...), информисање и подизање свести, рехабилитацију зелених простора и улица. Све мере позитивно узичу на становање људи у граду и у руралним срединама;

Примери мера које се спроводе су: смањење броја котларница са неповољном енергентима (угаљ, мазут...) и високом емисијом CO₂, увођење грејања на гас или на систем даљинског грејања, израда Правилника о енергетској ефикасности у стамбеним зградама и кућама, увођење ISO 14001:2004 у ЈКП "Београдске електране", енергетска санација зграда. Политике за решавање еколошких проблема би могле направити један свеобухватни дугорочни програм за борбу против климатских промена.

У оквиру програма за обезбеђивање трајних стамбених решења за избеглице и интерно расељена лица, Комесаријат за избеглице и миграције не поставља додатне услове за лица којима додељује стамбену подршку у виду грађевинског материјала за завршетак изградње кућа или реконструкцију постојећих објеката. Сматра се да ће завршетком куће, или заменом столарије и изолацијом зидова енергетска ефикасност бити унапређена и не захтевају се додатни сертификати од корисника помоћи. У исто време, обавеза је реализатора пројеката стамбеног збрињавања у виду доделе грађевинског материјала да набавља искључиво грађевински материјал који испуњава захтеве и стандарде који се односе на екологију и енергетску ефикасност. Када се за решавање стамбених потреба изграђују нови станови, сви стандарди и сертификати предвиђени законима се обавезно променењују приликом пројектовања и изградње.

9. Објасните како стратегије и планови за спремност за природне катастрофе, реаговање и опоравак/реконструкцију обезбеђују недискриминацију?

Учешћем јавности и локалних заједница у одлучивању. Законом о планском систему од 2018. године предвиђена је процедура која подразумева јавност и транспарентност у доношењу законских и планских докумената јавне политике. Законом је предвиђена анализа ефеката као аналитички процес који се спроводи током процеса планирања, формулисања и усвајања јавних политика и прописа, у циљу сагледавања промене коју треба постићи, њених елемената и узрочно-последичних веза између њих и избора оптималних мера за постизање циљева јавних политика ((ex-ante анализа ефеката), као и током и након спровођења већ усвојених јавних политика и прописа, у циљу вредновања учинака, преиспитивања и унапређења тих јавних политика, односно прописа ((ex-ante анализа ефеката).

Једно од начела на којима почива овај закон су начело *једнакости и недискриминације*, које подразумева да се приликом израде и спровођења планских докумената поштују људска и мањинска права и слободе гарантоване Уставом и законом; *начело партиципативности и солидарности* као и *начело интегралности и одрживог раста и развоја*, које подразумева да се приликом израде и спровођења планских докумената узимају у обзир захтеви заштите животне средине, борбе против климатских промена, ублажавања ефеката климатских промена и прилагођавања климатским променама, спречавања прекомерног коришћења природних ресурса, повећања енергетске ефикасности и искоришћавања обновљивих извора енергије и смањења емисија гасова са ефектом „стаклене баште“, њихови ефекти на друштво, посебно на локалне заједнице, њихов развој и посебности, осетљиве категорије становништва, родну равноправност, као и борбе против сиромаштва. Стратегије дају процену рањивости на дејство екстремних климатских догађаја прописују мере за њихово праћење и спровођење.

Законом о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама (2018) уређује се деловање, проглашавање и управљање ванредним ситуацијама; систем заштите и спасавања људи, материјалних и културних добара и животне средине од елементарних непогода, техничко-технолошких несрећа – удеса и катастрофа, последица тероризма, ратних и других већих несрећа; надлежности државних органа, аутономних покрајина, јединица локалне самоуправе и учешће полиције и Војске Србије у заштити и спасавању; права и дужности грађана, привредних друштава, других правних лица и предузетника у вези са ванредним ситуацијама; организација и делатност цивилне заштите на заштити, спасавању и отклањању последица елементарних непогода и других несрећа; финансирање; инспекцијски надзор; међународна сарадња и друга питања од значаја за организовање и функционисање система заштите и спасавања.

Одредбама наведеног Закона прописано је *Начело равноправности и заштите људских права* које гласи: Субјекти система смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама посебно се старају о остваривању принципа равноправности полова и нарочито воде рачуна да ни једна одлука, мера или радња не подстиче или доводи до неповољнијег положаја жена и њихово равноправно учествовање у систему смањења ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама. Такође, начело партиципативности и солидарности које предвиђа да је право угрожених грађана да учествују у осмишљавању садржаја и имплементацији активности на смањењу ризика од катастрофа, као и право да учествују у предлагању, предузимању и извршавању одређених мера, задатака и активности у заштити и спасавању и изразе своје потребе у средствима помоћи. Надлежни органи и други субјекти укључени у спровођење мера и активности управљања ризиком од катастрофа дужни су да доследно воде рачуна о

заштити људских права, родној равноправности и посебно о заштити сиромашних, старих, деце, особа са инвалидитетом, избеглих и расељених лица, као и других рањивих група становништва. Мере и активности на смањењу ризика од катастрофа морају бити приступачне и односити се и на особе са инвалидитетом, децу, старе и друга лица која су посебно изложена ризику. Такође, напомињемо да су наведеним Законом пропознате потребе рањивих група као што су труднице и мајке са децом изузимајући поменуте категорије становништва од обавезе извршавања задатака заштите и спасавања.

Законом се први пут уводи *Регистар ризика* као интерактивна електронска географско-информациона база података о свим ризицима (опасностима) од елементарних и других опасности на простору Републике Србије. Предвиђено је да се Регистар ризика води на централном нивоу у оквиру Министарства унутрашњих послова, у сарадњи са другим органима државне управе, а да обухвата релевантне податке које имају ресорна министарства, посебне организације, агенције и јединице локалне самоуправе. Предвиђено је да приступ предметној бази података буде омогућен свим субјектима који израђују сопствене процене ризика или врше неке грађевинске и друге инвестиционе радове.

Основни циљ доношења овог Закона била је потреба да се систем смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама, као део јединственог система националне безбедности у Републици Србији, правно уреди на јединствен начин, стварањем правних услова за успостављање таквог интегрисаног система.

Законом о обнови након елементарне и друге непогоде, из 2015. године, уређује се поступак обнове и пружање помоћи грађанима и привредним субјектима који су претрпели материјалну штету услед елементарних и других непогода. Право на помоћ под истим условима као и домаћи држављани имају и страни држављани и лица без држављанства која у складу са законом имају одобрење за привремени боравак или стално настањење у Републици Србији. Привредним субјектом, у смислу овог закона, подразумевају се привредна друштва, предузетници и регистрована пољопривредна газдинства која обављају делатност средствима која су у претежној приватној или задружној својини. Материјална штета, у смислу овог закона, подразумева физичко оштећење или уништење непокретних или покретних ствари на територији Републике Србије у својини грађана односно привредног субјекта, а које је настало као непосредна последица елементарне и друге непогоде.

Националном стратегијом заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, (2011) обухвћен је целовит систем превенције, ублажавања, заштите, спасавања и обнове у случају ванредне ситуације, а у циљу заштите живота, здравља и имовине грађана, животне средине и културног наслеђа. Национална стратегија дефинише и одређује националне механизме координације и смернице програма за смањење катастрофа узрокованих природним појавама и опасностима од несрећа, као и заштиту, одговор и санацију последица. У току је израда новог стратешког документа *Стратегија смањења ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама са пратећим акционим планом*.

Национални програм управљања ризиком од елементарних непогода Влада је усвојила 19. децембра 2014. године, као одговор на кризу изазвану катастрофалним поплавама из маја 2014. године. Национални програм је сачињен са циљем да се обезбеди општи оквир за израду свеобухватног програма заштите од елементарних непогода, као и за координацију, усмеравање фондова и спровођење активности у вези са смањењем и управљањем ризиком од елементарних непогода.

10. Које су главне препреке за решавање и ублажавање негативних утицаја климатских промена на остваривање права на адекватно становање?

Неупућеност и недостатак знања о еколошким проблемима су главне препреке;

УТИЦАЈ УСЛОВА СТАНОВАЊА НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

11. Како услови становања у руралним и урбаним срединама доприноси климатским променама? Можда би било корисно размишљати у смислу:

- потрошња енергије за грејање, хлађење, кување, осветљење стамбеног простора;
- ширење градова и сродни климатски утицаји (заптивање тла, приградски саобраћај итд.);
- повећање просечног животног простора по глави становника;
- коришћење воде;
- емисија загађујућих материја;
- климатски утицај изградње и коришћених грађевинских материјала;
- крчење шума, дезертификација и губитак биодиверзитета узроковани пројектима стамбеног развоја.

Наведите и било какве статистичке информације о утицају стамбеног сектора на климу у поређењу са другим секторима у вашој земљи.

Урбане средине знатно више доприносе климатским променама од руралних. Градови су главни извори загађења ваздуха из топлана, саобраћаја, клима уређаја, неефикасних грејних тела, чиме утичу и на појаву "топлотних градских острва" са повећаном температуром ваздуха. Смањена порозност тла у градовима и недостатак зелених површина, директно утиче на квалитет живота у граду, а последице су видљиве приликом већих атмосферских падавина, повишеном температуром, емисијом штетних гасова и загађење од буке. Ширење урбаног ткива услед инвеститорског урбанизма, доводи до губитка биодиверзитета и предела, ширење негативног утицаја и смањење квалитета живота.

Због све веће концентрације људи, градови више доприносе климатској кризи у смислу све већег присуства аутомобила на улицама што резултира повећању издувних гасова, температуре, микроклиме, и друго. Тенденција ширења градова се наставља а то има за последицу крчење шума и нарушавање разних екосистема.

12. Које мере се спроводе у руралним и урбаним срединама како би се смањили и елиминисали негативни утицаји стамбеног сектора на климу? Колико су ови програми били успешни?

Град Београд и градске општине у Београду, од 2021. године, у садејству са средствима за које конкурише код Министарства рударства и енергетике, спроводе програме енергетске санације стамбених и јавних објеката. Циљ је повећање енергетске ефикасности тих објеката чиме се смањује потрошња енергије, која је потребна за њихово грејање и хлађење, што поред трошкова за грејање и хлађење умањује продукције угљен диоксида и смањење негативних утицаја на климу. Мере које се спроводе су: замена фасадне столарије, термо изолација фасаде. Т

акође, мере које се спроводе су: смањење броја котларница са неповољном енергентима (угаљ, мазут...) и високом емисијом CO₂, увођење грејања на гас или на систем даљинског грејања, израђен Правилник о енергетској ефикасности у стамбеним зградама и кућама,

уведен стандард ISO 14001:2004 у ЈКП "Београдске електране", енергетска санација зграда. И у руралним и у урбаним срединама би могло више да се уради у спровођењу мера за смањење и елиминисање негативних утицаја на климу.

13. Које су главне препреке за смањење и елиминисање негативних утицаја стамбеног сектора на климу? Ка праведном преласку на кућиште које је у складу са правима, отпорно на климу и неутрално угљеник

Потребно је за те намене обезбедити финансијска средства.

14. Који су специфични закони, политике или програми усвојени за успостављање и финансирање праведног преласка на становање у складу са правима, отпорно на климу и неутрално угљен-диоксид за све, без дискриминације?

Сви релевантни доступни подаци у вези са променом климе као и утицајем климатских промена на релевантне секторе и системе на националном нивоу, налазе се у оквиру Другог извештаја Републике Србије према Оквирној конвенцији Уједињених нација о промени климе, који је доступан на интернет страници <https://wNv.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestai-o-promeniklime-SNC-Srbiia.pdf>.

Поменути извештај, између осталог, обухвата и конкретне и специфичне мере прилагођавања на измењене климатске услове за сваки од релевантних сектора а узимајући у обзир пројекције будућих промена климе. Додатно, анализе показују да треба обавити даље и детаљније анализе у свим секторима и популаризовати потребу и могућности адаптације на нивоу сектора.

Законом о климатским променама ("Сл. гласник РС", број 26/2021) предвиђена је израда Програма прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, који има за циљ да процени утицаје климатских промена на друштво и секторе привреде у држави, утврди мере прилагођавања у најрањивијим секторима и процени добити и трошкове њихове примене и идентификацију институција које ће бити одговорне за њихово спровођење. Дефинисање и имплементација мера прилагођавања на измењене климатске услове поред испуњења обавеза према међународној заједници један је и од услова одрживог економског развоја земље и смањења ризика, штета и губитака од елементарних и природних непогода и катастрофа. Израдом Програма Република Србија испуњава и обавезе према Споразуму из Париза и Оквирној конвенцији УН о промени климе, а такође и захтеве у погледу хармонизације националног са законодавством ЕУ. Програм прилагођавања је у фази израде, а усваја га Влада на предлог Министарства заштите животне средине, и то у року од две године од усвајања Закона о климатским променама.

Тakoђе, истичемо и Закон о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије ("Службени гласник РС", број 40 од 22. априла 2021), Правилник о енергетској ефикасности зграда ("Службени гласник РС" број 61/11), Стратегије пошумљавања територије града Београда, ("Службени лист града Београда" број 20/2011), Акциони план адаптације на климатске промене са проценом рањивости.

Национална типологија стамбених зграда Србије грађених од 2013, представља рад на истраживању основних архитектонских карактеристика ових зграда, утврђивању постојећег нивоа њихове енергетске ефикасности, као и сагледавању могућности унапређења са аспекта побољшања енергетских перформанси. У методолошком смислу, ова књига се ослања на претходне резултате истраживања и класификације грађевинског фонда које је у периоду 2011-2013. спровела група аутора са Архитектонског факултета

Универзитета у Београду, а који су објављени 2013. године у виду сета од три монографије – Стамбене зграде Србије. Посебан значај истраживања лежи у чињеници да је усмерено на период изградње који карактерише почетак примене нових прописа из области енергетске ефикасности. Као и претходна истраживања, и ово је спроведено и публиковано уз подршку пројекта Енергетска ефикасност у зградарству, немачке организације за техничку сарадњу (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – (GIZ) GmbH).

15. Које мере су предузете како би се осигурало да трошкови зелене транзиције у стамбеном сектору буду праведно подељени између јавних власти, пореских обвезника, власника кућа и купаца/закупаца или других заинтересованих група, као и да би се обезбедила континуирана приступачност становања?
16. Које стратегије прилагођавања су потребне да би се обезбедила стална могућност становања у условима климатске кризе? (заштита од нпр. врућине, поплава, екстремних временских прилика, итд).

Усвајањем Закона о климатским променама ("Сл. гласник РС", бр. 26/2021) Република Србија је утврдила једну од главних компоненти институционалног и правног оквира неопходног за борбу против климатских промена, а то је успостављање система за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште (ГХГ) и израда Програма прилагођавања на измењене климатске услове са пратећим Акционим планом. Овај Програм ће садржати анализу социо-економске ситуације која утиче на прилагођавање на измењене климатске промене, анализу осматраних промена климе, приказ очекиваних промена климе, анализу утицаја промена климе на секторе и системе, идентификацију сектора најпогођенијих климатским променама, опис жељене промене, њених сегмената и њихових узрочно последичних веза, опште и посебне циљеве јавне политике које се желе постићи, предлог мера прилагођавања у сим секторима, укључујући и сектор становања.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, у сарадњи са Програмом УН за развој, релаизује пројекат „Унапређење средњорочног и дугорочног планирања мера прилагођавања на измењене климатске услове у Републици Србији“ а појекат финансира Зелени климатски фонд.

Министар пољопривреде, шумарства и водопривреде је именован за националну контакт особу за сарадњу са Зеленим климатским фондом. Кроз сарадњу са овим фондом урађен је Нацрт националног програма приоритета Републике Србије за сарадњу са Зеленим климатским фондом за период до 2025. године. Овим програмом Република Србија има за циљ да даље крене у правцу нискоугљеничног развоја и смањења осетљивости на штетне утицаје климатских промена кроз појачане мере прилагођавања, а самим тим обезбеди континуиране услове становања у условима климатске кризе.

Што се тиче Града Београда, марта 2021. године усвојени су *Акциони план за одрживу енергију и климу за Град Београд* и *Акциони план за зелени град у којима су приказане мере за адаптацију и митигацију на климатске промене*.

17. Како се различите интересне групе, укључујући маргинализоване заједнице, власнике кућа и станаре, консултују и могу ли да учествују у дизајнирању, имплементацији, праћењу и евалуацији:
 - усвојених закона, политика или програма који предвиђају посебне мере за обезбеђивање остваривања права на адекватно становање у условима климатске кризе;

- приправности за природне катастрофе, реаговање и реконструкцију, као и у напорима за ублажавање и прилагођавање;

- мера за смањење и отклањање негативних утицаја стамбеног сектора на климу.

Законом о планском систему се уређује плански систем Републике Србије, односно управљање системом јавних политика и средњорочно планирање, врсте и садржина планских докумената које у складу са својим надлежностима предлажу, усвајају и спроводе сви учесници у планском систему, међусобна усклађеност планских докумената, поступак утврђивања и спровођења јавних политика и обавеза извештавања о спровођењу планских докумената, као и сходна примена обавезе спровођења анализе ефеката на прописе и на вредновање учинака тих прописа.

Учешћем јавности и локалних заједница у одлучивању, у складу са Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Приручником за учешће јавности у планирању, изради и праћењу спровођења јавних политика и прописа, Законом о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредном ситуацијама ("Службени гласник РС", број 87/2018).

18. Која је улога међународне сарадње, трансфера технологије и развојне помоћи држава и мултилатералних агенција у обезбеђивању праведне транзиције?

Међународна сарадња може имати велики утицај у обезбеђивању праведне транзиције, као и трансфера техно

19. Које су главне препреке за постизање такве праведне транзиције?

Несолидарност на глобалу, као што је био случај са вакцинама против вируса КОВИД -19.

Друга питања

20. Искористите могућност да назначите било које питање које би требало размотрити за овај извештај.

Сматармо да је важно апострофирати сиромаштво, припаднике осетљивих друштвених група (пре свега особе са инвалидитетом и старије), смањење крчења шума и деградације шума као и улогу великих компанија односно бизнис сектора.

Replies of the Republic of Serbia to the Questionnaire of the UN Special Rapporteur on the Rights to an adequate standard of living - The Right to Adequate Housing and Climate Change

1. The main effects of the climate crisis in the Republic of Serbia are air pollution, changes in seasonal temperatures (increased or decreased), the occurrence of droughts and floods, the occurrence of hail, the spread of invasive species, and the occurrence of landslides. In terms of property and housing security, floods and landslides threatened security, availability and accessibility.

The most drastic example is the flood in Obrenovac, in the middle of 2014, which caused the evacuation of the population and the subsequent rehabilitation of the terrain and buildings.

2. There is a difference in the impact of the climate crisis on housing in urban and rural areas. The high concentration of exhaust fumes, concrete, glass, asphalt makes life in the city sometimes unbearable.

The difference in the impact of climate change on the city and the rural area is noticeable during disasters when rural areas suffer the most consequences due to the lack of infrastructure, material resources and adequate equipment for defense against disasters. Examples of disasters, in terms of housing and accessibility in rural areas, are heavy snowfalls and landslides that occur after floods. Economic conditions are affected by the occurrence and consequences of hail in agricultural and fruit growing areas, and the occurrence of invasive species is also evident, which affects the annual yield in those areas.

3. The most vulnerable groups affected by climate change are groups that directly depend on weather and climate conditions because it is their main source of livelihood, as well as members of the Roma national minority who live in Roma settlements.

Population engaged in agriculture, fruit growing, vegetable growing, production and sale of annual yields that directly relate to climatic conditions is also affected.

Also, there is a significant difference in housing conditions between the Roma and the general population. Roma settlements are spatial urban and non-urban (rural and suburban) entities predominantly inhabited by members of the Roma national minority, which are often viewed as places of spatial and social segregation of Roma men and women. Research has shown that almost all the population living in Roma settlements uses basic, improved sources of drinking water (98%) and 86% uses basic sanitary services². The share of the population from Roma settlements that uses drinking water from the water supply piped to an apartment or house is 78 percent. However, a large number of Roma households in substandard Roma settlements do not have access to electricity (32 percent of substandard Roma settlements are not connected to the electricity network and 38 percent are not connected to the water supply network). In the period March–September 2020, in cooperation with the UN Human Rights Team, the Social Inclusion and Poverty Reduction Unit conducted "Mapping of

² Report "Status of vulnerable groups in the process of accession of the Republic of Serbia to the European Union – Status of Roma men and women", the Social Inclusion and Poverty Reduction Unit of the Government of the Republic of Serbia, 2021.

substandard Roma settlements according to risks and access to rights in the age of the COVID-19 pandemic". The mapping included a total of 702 substandard Roma settlements located on the territory of 94 LGUs, where 167,975 people live. Collected data include access to clean water and sewage, health risks in the relevant epidemiological context, performing activities with increased health risks, as well as access to electricity and sustainable sources of income. The data were obtained from established institutional mechanisms for the inclusion of Roma men and women at the level of local self-government units and from the representatives of civil society organisations.

4. Primarily groups that depend on weather conditions, such as farmers and related groups, are significantly affected by the climate crisis.

No single person who requested protection or who was granted protection on this basis has yet been referred to the Commissariat for Refugees and Migration, as the authority responsible for reception and support in integration of persons who have been granted protection. In accordance with the non-discrimination principle, by which the Commissariat is guided in its work, in the event a person requests or receives protection on this basis, all support would be provided in the same manner, to the same extent and under the same conditions as for other persons that have the status of an asylum seeker or persons who have been granted asylum. The same applies to persons in the process of voluntary return. All internationally displaced persons who are in the Republic of Serbia, as well as migrants in an irregular position, can be included in the assisted voluntary return programme, if there are basic living conditions in the country of origin.

5. Due to the loss of property as a result of climate disasters, affected groups of people receive material and financial assistance for the reconstruction of housing units as well as household furniture. Also, the sanitary and epidemiological rehabilitation of the terrain is conducted to avoid the spread of infectious diseases. Commissions formed by local self-government units visit the area in order to make a list of and later assess damage, as well as to determine the degree of vulnerability of the population in order to allocate adequate funds for establishing optimal living conditions.
6. In mid-May 2014, the Republic of Serbia was hit by floods caused by several days of rainfall. A total of 29 municipalities were partially or completely flooded. A large number of residential and commercial buildings were flooded, and over 30,000 citizens were evacuated from flooded areas. Based on the then applicable Law on Emergency Situations, the Government of the Republic of Serbia declared a state of emergency due to the occurrence of a natural disaster - flood. These floods that caused damage to Serbia are estimated at one billion and 532 million euros. A total of 51 people lost their lives in the floods, of whom 24 drowned.

The Government of the Republic established the *Public Investment Management Office*, as a body responsible for managing reconstruction projects and providing assistance after natural and other disasters. During the year, the Office verifies the assessment of damage caused by natural disasters that is conducted by commissions formed by the local self-government unit, and prepares proposals for measures to the Government, which adopts state aid and reconstruction programmes to mitigate the consequences. The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management is also involved in the development of a *Unified Methodology*

for the Assessment of Damage Caused by Natural and Other Disasters under the responsibility of the Office. The Office manages projects for reconstruction and provision of assistance after natural and other disasters, primarily projects for the reconstruction of thousands of preschool, school, health, and social care institutions. Together with the Office, the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management continuously informs local self-government units about ways and possibilities for obtaining compensation for damage or loss caused by natural disasters. All activities, both in the decision-making process and in the implementation process, are coordinated, with the active participation of local communities.

The consequences of such events are also repaired through the social protection system. Thus, at the session held on 23 December 2011, the Assembly of the City of Belgrade, on the basis of the Law on Social Protection ("Official Gazette of the RS", No. 24/11) and the Statute of the City of Belgrade, passed a *Decision on social protection rights and services* according to which, within the framework of material support, individuals and families are entitled to one-time and intervention one-time financial assistance. Namely, *the right to one-time financial assistance* is exercised by individuals and families who are currently in an extremely difficult situation that they cannot overcome on their own without partial or complete financial support from the social community for certain purposes. The provision contains a decisively stated purpose of "eliminating the consequences of natural disasters" (Article 59). The deadline for deciding on the right to one-time assistance is thirty days from the date of initiation of the procedure (Article 63).

Furthermore, the right to *intervention one-time financial assistance* "can be exercised by an individual or a family whose apartment was damaged by a natural disaster, which they use on the basis of ownership or on the basis of lease for an indefinite period of time, regardless of the amount of income of the individual, or the family, in the amount of one to three salaries" (Article 65). The City Center for Social Work can recognise the right to intervention one-time financial assistance, within 24 hours (urgent procedure) of finding out about the case of an individual or a family who found themselves in an extremely difficult situation that occurred as a result of natural disasters in which the apartment they use on the basis of ownership or on the basis of lease is completely or significantly damaged, with the previously obtained consent of the organisational unit of the City Administration in charge of social protection affairs, without conducting a complete procedure, only on the basis of the determined identity of the damaged party. Otherwise, the deadline for deciding on the right to intervention one-time financial assistance is thirty days from the day of the initiation of the procedure.

7. In addition to the legal act, the Government may adopt regulations that would ensure grants to damaged parties, as was the case in July 2020 - the Regulation on the Establishment of the State Programme for Assistance and Reconstruction of Damaged Family Residential Buildings Owned by Citizens Due to the Effects of Floods in June 2020.

In measures

8. Green urban planning aims to comprehensively improve climate conditions, preserve biodiversity, protect landscapes and species, increase green infrastructure and sustainable management and planning, for all housing groups and people in the city and rural areas. The *Climate Change Adaptation Action Plan and Vulnerability Assessment of the City of Belgrade* contains measures for the improvement of green infrastructure, increase of energy efficiency,

improvement of the warning system against climate crises (floods, droughts, landslides...), provision of information and raising awareness, and rehabilitation of green spaces and streets. All measures have a positive effect on the housing of people in the city and in rural areas;

Examples of implemented measures are: reduction of the number of boiler rooms with unfavourable energy sources (coal, fuel oil...) and high CO2 emissions, introduction of gas heating or district heating system, development of the Rulebook on energy efficiency in residential buildings and houses, introduction of ISO 14001:2004 in PUC "Beogradske Elektrane", energy rehabilitation of buildings. Policies for solving environmental problems could be combined in a comprehensive long-term programme for combating climate change.

As part of the programme for providing permanent housing solutions for refugees and internally displaced persons, the Commissariat for Refugees and Migration does not set additional conditions for persons to whom it grants housing support in the form of building material for the completion of the construction of houses or the reconstruction of existing buildings. It is believed that completion of a house or replacement of carpentry and wall insulation will improve energy efficiency, and no additional certificates are required from beneficiaries. At the same time, the implementer of housing care projects is responsible for the allocation of building material and for the procurement of only construction material that meets ecology and energy efficiency requirements and standards. When new apartments are built to meet housing needs, all standards and certificates stipulated by law must be applied during the design and construction phase.

9. With the participation of the public and local communities in decision-making. The Law on the Planning System from 2018 envisages a procedure that involves the public and transparency in the adoption of legal and planning documents of the public policy. The law envisages the effects analysis as an analytical process that is conducted during the process of planning, formulating and adopting public policies and regulations, with the aim of looking at the change to be achieved, its elements and the cause-and-effect relationships between them, and the selection of optimal measures for the achievement of public policy goals (*ex-ante* effects analysis), as well as during and after the implementation of already adopted public policies and regulations, for the purpose of evaluating effects, reviewing and improving those public policies or regulations (*ex-ante* effects analysis).

The principles on which this law is based are the *principle of equality and non-discrimination*, which implies that when drafting and implementing planning documents, human and minority rights and freedoms guaranteed by the Constitution and law are respected; the *principle of coordination and cooperation*, which implies that planning is performed by taking into account interests of other participants in the planning system, especially by taking into account priority goals of the Government, as well as initiatives, needs and priority goals of local authorities; the *principle of publicity and partnership*, which implies that public policies are determined in a transparent and consultative process, or that during the preparation and implementation of planning documents, as well as the effects analysis and evaluation of the effects of public policies, a transparent process of consultations with all stakeholders and target groups is conducted, including associations and other civil society organisations, scientific-research and other organisations, taking care to enable the realisation of individual legal and other interests of all stakeholders and target groups while simultaneously

protecting the public interest; *sustainable growth and development*, which implies that, when drafting and implementing planning documents, requirements of environmental protection, combating climate change, mitigating the effects of climate change and adapting to climate change, preventing excessive use of natural resources, increasing energy efficiency, using renewable sources and reducing greenhouse gas emissions are taken into account, as well as their effects on society, especially on local communities, their development and peculiarities, vulnerable categories of the population, gender equality, and fight against poverty.

The *Law on Disaster Risk Reduction and Emergency Situation Management (2018)* regulates emergency action, declaration and management; the system of protection and rescue of people, material and cultural goods and the environment from natural disasters, technical and technological hazards - accidents and disasters, consequences of terrorism, war and other large scale disasters; competences of state agencies, autonomous provinces, local governments and participation of the Police and the Serbian Army in protection and rescue activities; rights and obligations of citizens, companies, other legal entities and entrepreneurs concerning emergency situations; organisation and activities of civil protection on protection, rescue and elimination of the consequences of natural disasters and other accidents; funding; inspection supervision; international cooperation and other issues relevant for the organisation and functioning of the protection and rescue system.

The provisions of the aforementioned Law prescribe the *Principle of Equality and Protection of Human Rights*, which reads: entities of the system of disaster risk reduction and emergency situation management take special care of the implementation of the principle of gender equality and especially take care that no decision, measure or action encourages or leads to a less favourable position of women and attend to their equal participation in the system of disaster risk reduction and emergency situation management. Also, the principle of participation and solidarity, which envisages that vulnerable citizens have the right to participate in designing the content and implementation of disaster risk reduction activities, as well as the right to participate in proposing, undertaking and executing certain measures, tasks and activities related to protection and rescue and express their needs in terms of means of assistance. Competent authorities and other entities involved in the implementation of disaster risk management measures and activities are obliged to consistently take care of the protection of human rights, gender equality and especially protection of the poor, the elderly, children, persons with disabilities, refugees and displaced persons, as well as other vulnerable groups of the population. Measures and activities for reducing disaster risks must be accessible and apply to persons with disabilities, children, the elderly and other persons who are particularly exposed to risk. Also, please note that the relevant Law recognises the needs of vulnerable groups such as pregnant women and mothers with children, exempting the aforementioned categories of the population from the obligation to perform protection and rescue tasks.

The Law for the first time introduces the *Risk Register* as an interactive electronic geographic and information database on all risks (hazards) from natural and other hazards in the territory of the Republic of Serbia. The Risk Register is envisaged to be kept at the central level within the Ministry of Internal Affairs, in cooperation with other state administration bodies, and to include relevant data of line ministries, special organisations, agencies and local self-government units. The plan is to provide access to the relevant database to all

entities that make their own risk assessments or perform some construction and other investment works.

The main goal of the adoption of this Law was the need to legally regulate, in a uniform manner, the system of disaster risk reduction and emergency situation management, as part of the uniform national security system in the Republic of Serbia, by creating legal conditions for the establishment of such an integrated system.

The *Law on Reconstruction after Natural and Other Disasters* from 2015 regulates the reconstruction procedure and provision of assistance to citizens and business entities that suffered material damage caused by natural and other disasters. Foreign citizens and stateless persons who, in accordance with the law, have temporary or permanent residence permit in the Republic of Serbia have the right to assistance under the same conditions as domestic citizens. A business entity, in the sense of this law, means companies, entrepreneurs and registered agricultural holdings that conduct their activities with funds that are predominantly owned by private or cooperative enterprises. Material damage, in terms of this law, means physical damage or destruction of immovable or movable assets on the territory of the Republic of Serbia owned by citizens or business entities, which occurred as a direct consequence of natural or other disasters.

Strategies provide an assessment of vulnerability to the effects of extreme climate events and prescribe measures for their monitoring and implementation.

The *National Strategy for Protection and Rescue in Emergency Situations* (2011) includes a comprehensive system of prevention, mitigation, protection, rescue and restoration in the event of an emergency, with the aim of protecting the life, health and property of citizens, the environment and cultural heritage. The national strategy defines and determines national coordination mechanisms and programme guidelines for the reduction of disasters caused by natural phenomena and dangers of accidents, as well as protection, response and remediation of the consequences. A new strategic document, *Strategy for Disaster Risk Reduction and Emergency Situation Management with accompanying Action Plan*, is being prepared.

The *National Natural Disaster Risk Management Programme* was adopted by the Government on 19 December 2014 as a response to the crisis caused by catastrophic floods in May 2014. The National Programme was created with the aim of providing a general framework for the development of a comprehensive programme of protection against natural disasters, as well as for coordination, directing funds and implementing activities related to disaster risk reduction and management.

10. The main obstacles are that people are uninformed and there is an inadequate level of awareness and lack of knowledge about environmental issues.
11. Urban environments contribute significantly more to climate change than rural environments.

Cities are the main sources of air pollution that comes from heating plants, traffic, air conditioners, inefficient heating elements, which also affects the occurrence of "urban heat islands" with increased air temperature. The reduced porosity of the soil in cities and the lack of green areas directly affect the quality of life in the city, and consequences are visible during heavy rainfall, increased temperature, emission of harmful gases and noise pollution. The

expansion of the urban fabric due to investor urbanism leads to the loss of biodiversity and landscapes, spread of negative influence and reduction of the quality of life.

Due to the increasing concentration of people, cities contribute more to the climate crisis in terms of the increasing number of cars on the streets, which results in an increase in exhaust fumes, temperature, microclimate, and more. The tendency of urban sprawl continues, which results in deforestation and disruption of various ecosystems.

12. Since 2021, the city of Belgrade and city municipalities in Belgrade have been implementing energy rehabilitation programmes for residential and public buildings using funds for which they applied in the Ministry of Mining and Energy. The goal is to increase energy efficiency of these buildings, which will reduce energy consumption required for their heating and cooling, which, in addition to heating and cooling costs, reduces production of carbon dioxide and negative impacts on the climate. Implemented measures are as follows: replacement of exterior joinery, thermal insulation of the facade.

Other implemented measures are as follows: reduction of the number of boiler rooms with unfavourable energy sources (coal, fuel oil...) and high CO₂ emissions, introduction of gas heating or district heating system, development of the Rulebook on energy efficiency in residential buildings and houses, introduction of ISO 14001:2004 in PUC "Beogradske Elektrane", energy rehabilitation of buildings. Both in rural and urban areas, more could be done to implement measures for reduction and elimination of negative impacts on the climate.

13. It is necessary to provide sustainable financial resources for these purposes.
14. All relevant available data on climate change as well as the impact of climate change on relevant national level sectors and systems can be found in the Second Report of the Republic of Serbia according to the United Nations Framework Convention on Climate Change, which is available at https://wNv.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeniklime-SNC_Srbija.pdf.

The Report, among other things, includes specific measures for adaptation to changed climate conditions for each of the relevant sectors, taking into account projections of the future climate change. Additionally, the analyses point to the need to conduct further and more detailed analyses in all sectors and to promote the need and possibilities of adaptation at the sector level.

The Law on Climate Change ("Official Gazette of the RS", No. 26/2021) envisages development of a Programme for Adaptation to Changed Climate Conditions with an Action Plan, whose goal is to assess impacts of climate change on society and economic sectors in the country, determine adaptation measures in the most vulnerable sectors and assess benefits and costs of their implementation, as well as to identify institutions that will be responsible for their implementation. Defining and implementing measures for adaptation to changed climate conditions, in addition to fulfilling obligations towards the international community, is one of the conditions for sustainable economic development of the country and reduction of risks, damage and losses caused by natural disasters. By creating the Programme, the Republic of Serbia fulfills its obligations under the Paris Agreement and the UN Framework Convention on Climate Change, as well as requirements in terms of harmonisation of national and EU

legislation. The adaptation programme is in the drafting phase and will be adopted by the Government at the proposal of the Ministry of Environmental Protection within two years of the adoption of the Law on Climate Change.

We would also like point out the Law on Energy Efficiency and Rational Use of Energy ("Official Gazette of the RS", No. 40/2021), the Rulebook on Energy Efficiency of Buildings ("Official Gazette of the RS", No. 61/11), the Afforestation Strategy of the City of Belgrade ("Official Journal of the City of Belgrade", No. 20/2011), and the Climate Change Adaptation Action Plan with Vulnerability Assessment.

The *National Typology of Residential Buildings in Serbia built since 2013* represents work on researching the basic architectural characteristics of these buildings, determining the existing level of their energy efficiency, as well as looking at energy performance improvement possibilities. In a methodological sense, this book relies on the previous research results and classification of the building stock, which were conducted in the period 2011-2013 by a group of authors from the Faculty of Architecture of the University of Belgrade, and which were published in 2013 in the form of a set of three monographs - Residential Buildings of Serbia. The special importance of the research lies in the fact that it is focused on the construction period that is characterised with the commencement of the application of new energy efficiency regulations. Like previous research, this one was conducted and published with the support of the Energy Efficiency in Buildings project of the German Agency for Technical Cooperation (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit - (GIZ) GmbH).

15. In cooperation with the UN Development Programme, the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management implements the project "Advancing medium and long-term adaptation planning to changed climate conditions in the Republic of Serbia" and the project is financed by the Green Climate Fund.
16. With the adoption of the Law on Climate Change ("Official Gazette of the RS", No. 26/2021), the Republic of Serbia established one of the main components of the institutional and legal framework necessary for fight against climate change, and that is the establishment of the greenhouse gas (GHG) emission reduction system and the development of the Programme of Adaptation to Changed Climate Conditions with the accompanying Action Plan. This Programme will contain an analysis of the socio-economic situation that affects adaptation to climate change, an analysis of observed climate change, an overview of expected climate change, an analysis of the impact of climate change on sectors and systems, identification of the sectors most affected by climate change, a description of the desired change, its segments and their cause-and-effect relationships, general and specific public policy goals to be achieved, a proposal of adjustment measures in these sectors, including the housing sector.

The Minister of Agriculture, Forestry and Water Resources was appointed as the national contact person for cooperation with the Green Climate Fund. Through cooperation with this Fund, the Draft National Priority Programme of the Republic of Serbia for Cooperation with the Green Climate Fund for the period up to 2025 was prepared. With this Programme, the Republic of Serbia aims to move further in the direction of low-carbon development and reduce sensitivity to the harmful effects of climate change through enhanced adaptation measures, thereby ensuring continuous living conditions in climate crisis conditions.

With regard to the City of Belgrade, the *Action Plan for Sustainable Energy and Climate for the City of Belgrade* and the *Action Plan for a Green City* were adopted in March 2021, in which adaptation and mitigation measures for climate change are presented.

17. The Law on Planning System regulates the planning system of the Republic of Serbia, that is, public policies system management and medium-term planning, types and content of planning documents that are proposed, adopted and implemented by all participants in the planning system in accordance with their competences, mutual compliance of planning documents, the procedure for determining and implementing public policies, and the obligation to report on the implementation of planning documents, as well as on the execution of the obligation to conduct the analysis of effects on regulations and on the evaluation of the effects of those regulations.

With the participation of public and local communities in decision-making, in accordance with the Rulebook on good practice guidelines for public participation in the preparation of draft laws and other regulations and acts ("Official Gazette of the RS", No. 51/2019), the Guide for public participation in planning, drafting and monitoring the implementation of public policies and regulations, the Law on Disaster Risk Reduction and Emergency Situation Management ("Official Gazette of the RS", No. 87/2018).

18. International cooperation is crucial for ensuring a fair transition, as well as technology transfer, exchange of know-how experiences, and more. This is a global phenomenon that must be approached on a global level in every sense.
19. Non-solidarity on a global scale, as was the case with the vaccines against the COVID-19 virus.
20. We believe that it is important to emphasise poverty, members of vulnerable social groups (primarily people with disabilities and the elderly), reduction of deforestation and forest degradation, as well as the role of large companies or the business sector.

„ПРАВО НА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ“

Упитник Специјалног известиоца о адекватном становању као компоненти права на адекватан животни стандард и о праву на недискриминацију у овом контексту

(неформални превод)

УТИЦАЈ КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА НА ПРАВО НА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ

У стварном животу

1. Који су главни ефекти климатске кризе у вашој земљи на уживање права на адекватно становање? Наведите да ли је било климатских утицаја на сигурност поседа, доступност, приуштивост, приступачност, настањивост, локацију и културу адекватног становања, укључујући расељавање у вези са везано климатском кризом.
2. Постоје ли разлике како климатска криза утиче на право на адекватно становање у урбаним и руралним срединама? Ако постоји, да ли постоји међусобна веза између њих?
3. Да ли постоје групе које су изразито погођене у уживању свог права на адекватно становање као резултат климатске кризе? Молимо опишите на који начин.
4. Како се осигурава право на адекватно становање за особе које су интерно или међународно расељене због климатске кризе? Како и под којим условима је обезбеђено њихово право на добровољни повратак?
5. Када су стамбени објекти оштећени или изгубљени због климатских догађаја, какав је утицај то имало на животе, здравље и средства за живот погођеног становништва?
6. Како су људи могли да добију обештећење и надокнаду за штету или губитак свог стамбеног простора као резултат климатске кризе и екстремних временских прилика? Које су главне препреке приступу благовременом обештећењу и надоканди и која би могла бити ефикасна решења?
7. Молимо вас да наведете све кључне одлуке националних судова и трибунала које штите станаре и власнике кућа од утицаја климатске кризе или о њиховом праву на адекватан смештај или у вези са климом изазваним расељавањем? Опишите и њихов исход и утицај?

У мерама

8. Молимо објасните како енергетска ефикасност, зелено урбано планирање, политике и програми за ублажавање климатских промена и прилагођавање узимају у обзир право на адекватно становање. Које мере су предузете како би се осигурало да они немају никакав (ненамеран) дискриминаторски утицај на одређене групе становништва?
9. Објасните како стратегије и планови за спремност за природне катастрофе, реаговање и опоравак/реконструкцију обезбеђују недискриминацију?
10. Које су главне препреке за решавање и ублажавање негативних утицаја климатских промена на остваривање права на адекватно становање?

УТИЦАЈ УСЛОВА СТАНОВАЊА НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

11. Како услови становања у руралним и урбаним срединама доприноси климатским променама? Можда би било корисно размишљати у смислу:

- потрошња енергије за грејање, хлађење, кување, осветљење стамбеног простора;
- ширење градова и сродни климатски утицаји (заптивање тла, приградски саобраћај итд.);
- повећање просечног животног простора по глави становника;
- коришћење воде;
- емисија загађујућих материја;
- климатски утицај изградње и коришћених грађевинских материјала;
- крчење шума, дезертификација и губитак биодиверзитета узроковани пројектима стамбеног развоја.

Наведите и било какве статистичке информације о утицају стамбеног сектора на климу у поређењу са другим секторима у вашој земљи.

12. Које мере се спроводе у руралним и урбаним срединама како би се смањили и елиминисали негативни утицаји стамбеног сектора на климу? Колико су ови програми били успешни?

13. Које су главне препреке за смањење и елиминисање негативних утицаја стамбеног сектора на климу?

Ка праведном преласку на кућиште које је у складу са правима, отпорно на климу и неутрално угљеник

14. Који су специфични закони, политике или програми усвојени за успостављање и финансирање праведног преласка на становање у складу са правима, отпорно на климу и неутрално угљен-диоксид за све, без дискриминације?

15. Које мере су предузете како би се осигурало да трошкови зелене транзиције у стамбеном сектору буду праведно подељени између јавних власти, пореских обвезника, власника кућа и купаца/купаца или других заинтересованих група, као и да би се обезбедила континуирана приступачност становања?

16. Које стратегије прилагођавања су потребне да би се обезбедила стална могућност становања у условима климатске кризе? (заштита од нпр. врућине, поплава, екстремних временских прилика, итд).

17. Како се различите интересне групе, укључујући маргинализоване заједнице, власнике кућа и станаре, консултују и могу ли да учествују у дизајнирању, имплементацији, праћењу и евалуацији:

- усвојених закона, политика или програма који предвиђају посебне мере за обезбеђивање остваривања права на адекватно становање у условима климатске кризе;
- приправности за природне катастрофе, реаговање и реконструкцију, као и у напорима за ублажавање и прилагођавање;
- мера за смањење и отклањање негативних утицаја стамбеног сектора на климу.

18. Која је улога међународне сарадње, трансфера технологије и развојне помоћи држава и мултилатералних агенција у обезбеђивању праведне транзиције?

19. Које су главне препреке за постизање такве праведне транзиције?

Друга питања

20. Искористите могућност да назначите било које питање које би требало размотрити за овај извештај.